

Franckesche Stiftungen zu Halle

Memoria Theologorum Wirtembergensium Resuscitata, h.e. Biographia Præcipvorvm Virorum, qui à tempore Reformationis usque ad hanc nostram ætatem ...

Accessit Elenchus Scriptorum tum editorum, tum in Manuscriptis latentium cum
Supplementis atque Indicibus necessariis

Quibus Historia Ecclesiastica Wirtembergiæ Et Montispeligiardi, Productis Diversorum
Theologorum Joh. Brentii, Val. Vannii, Martini Frechti, Ægidii Hunnii, Joh. Assumi, Andr.
Osiandri, &c. literis ...

Fischlin, Ludwig Melchior

Ulmæ, Anno M.DCC.X.

VD18 90845404

De Formâ, Status Ecclesiastici in Wirtembergiâ.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

[urn:nbn:de:gbv:ha33-1-216299](#)

gelicæ tam acriter flagitârunt, ut Consul unâ cum fratre ex urbe secederet. Amotis itaque, qui maximum præbebant obstaculum, in æde S. Martini Evangelicæ Conciones haberi ceperunt, impetratusque est ad biennium à Memmingensibus Joh. Schalheimerus, cujus piâ operâ cives ad veram religionem conversi sunt. Anno 1548. prævalente per Germaniam potentiâ Cleri Pontificii & publicato edicto Carolino missus Leutkircham à Cæsare Henricus Haafius, Pro-Cancellarius, nihil omisit persuadendo & comminando, ut cives ad vetera sacra reduceret; cum verò nihil efficeret, procuravit ut redditus ecclesiastici, quos urbs in vicinis pagis Austriacæ ditionis, sive in præfecturâ provinciali percipiebat, retinerentur & parochis pontificiis assignarentur. Alio quoque modo civibus multiplex molestia creata est, ita ut An. 1549. parochiali Templo S. Martini cedere coacti fuerint; & Schalheimerus Memmingam redierit; sic toto biennio nullus fuit in urbe cultus Evangelicus quem Anno 1551. demùm continuis sollicitationibus Ducis Christophori obtinuerunt. (n) Plura autem de Leutkirchensibus infra.

De Formâ,

Status Ecclesiastici in Wirtembergiâ.

§. 9.

CUM Princeps Ulricus reformationem inchoâset, duos Superintendentes instituit, eosque generales;

(n) *Seckendorff, Luther, P. III. p. m. 664.*

les ;
dist
reru
cam
sub
A. I
bon
mar
nera
ita t
cipi
Gö
trad
men
dus
P. I
fun
cesl
dii ;
leru
Jac
rus
Ivo
niu
per
rus
Co
der
sch
ro.
niu
Sne

les; Erhardum Snepfium, qui inferiorem Ducatus districtum in ordinem redigeret & Ambrosium Blaurerum, qui superiorem (ob der Steig) quæ ad campestria, Alpes & Hercyniam Sylvam spectant, sub curâ & Inspectione haberet. Quoniam autem A. Blaurerus ad Cinglianismum vergere ceperat, bonâ cum gratiâ dimissus est, & Snepfius solus remansit, Stuttgartiæ & totius regionis Inspector Generalis. Ab iis constituti sunt hinc inde Pastores, ita tamen, ut ubivis Consilarii Politici nomine Principis adessent. Sic Anno 1537. Martino Clessio Göppingam evocato Parochiam cum pertinentiis tradiderunt visitatores: Georgius de Wt in Zimmern. Martinus Nuttel, Stuttgardianus, Erhardus Snepfius & Ambrosius Blaurerus, vid. Cruf. P. III. p. 685. Ab iisdem haud dubiè introducti sunt Georgius Schnizerus, Kircho-Teccia; Wen-ceslaus Strauß Uraci; Casparus Græterus, Cantstadii; Marcus Hailandus, Calvæ; Wernerus Kellerus, Marpaci; Leonhardus Werner, Waiblingæ. Jacobus Rath, Neostadii; Benedictus Burgoverus, Tuttlingæ; Andreas Cellarius, Wildbergæ; Ivo Heinzelmannus, Neopyrgi; Valentinus Vannius, Backnangæ; Johannes Gaylingius, Weinspergæ; Arfacius Seehoferus, Winnidæ; Balthasarus Himmelbergerus, Schorndorffæ; Paulus Constantinus Phrygio, Tubingæ; Georgius Binderus, Grezingæ; Casparus Thummus, Wolffschlugæ; Jodocus Neobolus, Entringæ; & sic porro. Ex istis Ivo Heinzelmannus & Valentinus Vannius Stuttgardiam Anno 1538. acciti sunt, ut Erh. Snepfium in Ministerio adjuvarent, quibus additi sunt

sunt duo Diaconi, Vitus Angelus, postmodum Superintendens Wilensis in Sylvâ, & Johannes Fabricius de quo P. I. p. 42.

Isti quinque verbum Domini annunciârunt in metropoli, & quidem in templis tantum suburbanis, Xenodochiali præsertim & eo, quod est ad D. Leonhardum. Illud ædificari cœptum erat Anno 1473. à Monachis Ordinis Prædicatorum, qui Noribergâ venerunt, & aream istam ab Ulrico Benè-amato, Wirtembergiæ Comite, obtinuerunt. Ibi in pariete cœnaculi æstivalis hi leguntur versiculi:

Bis septingentis decies septem tribus annis:

Sol in virgineos postquam se contulit artus

Lapsus: Et Ulricus pater hîc Comitumque Ducumque

Hoc dedit esse sacrum Mariæ venerabile septum: Ordinis & nostri prædictum contulit esse.

In aditu Chori, in quo utrinque supersunt subsellia Priorum totius Ordinis per Germaniam, à sinistris effigies S. Pauli affabre in ligno cælata extat cum epigraphe: Per hunc itur ad Christum. Ex opposito à dextris verò Imago S. Dominici, Prædicatorum Patriarchæ, rosarium & librum tenentis & ex vite subtus sculptâ, quasi enascentis; In quem S. Paulus digitum intendit cum tēmate: Sed magis per istum. Ita nimirum D. Paulò, miserum rosarii inventorem præferre non dubicârunt Monachi. Ejus monasterii incolæ jam ante reformationem sese reddiderant exosos per bellum plus, quàm Grammaticale, quod univèrsus Ordo Johanni Capnioai, Germaniæ Præceptor,

ceptori, moverat. Unde Reuchlinus, qui eis usque aded fuerat addictus, ut sepulcrum in circuitu dicti Coenobii Stuttgardiani sibi deligeret jamque cippum literis Hebraicis, Græcis atque Latinis inscriptum, qui etiamnum cernitur, fieri curâisset, corpus suum in ædibus Leonhardinis humari deinceps voluit, ubi Epitaphion ejus à Joanne Alexandro Brassicano compositum legitur. vid. Crus. P. III. p. m. 577. Extructum est Templum Leonhardinum An. 1475. in quo Evangelium prædicari cepit, eodem tempore, quo in Xenodochiali.

Primum verò Urbis Templum Pontifici adhuc tenebant, quod vulgò Ecclesia Cathedralis (die Stifts-Kirche) vocatur, tametsi (uti probè observavit Oswaldus Gabelcoverus, rerum illarum peritissimus,) non fuerit propriè Cathedralis, sed Collegiata S. Crucis, quod ipsum ostendit diploma An. 1464. datum à Pontifice Pio II. (Ænea Sylvio,) & à Crusio exhibitum l. c. p. 413. Translata erat Beutelspaco Stuttgardiam An. 1321. ab Eberhardo illustri; cumque lignea prius fuisset, Anno 1460. quadrato lapide condi cæpta est; cui Anno 1490. turris major accessit uno tantum coronide ornata, cui successu temporis adjecti reliqui duo. Eum in finem diplomata obtinuerant à Pontifice, ut pecuniam passim colligerent. Observatum verò est, quod ab eo anno, quo B. Lutherus theses contra indulgentias Witebergæ affixit, elemosynæ, quæ singulis hebdomatibus 80. vel 90. florenorum summam confecerant, vix ad sex aut novem florenos deinceps redierint. Collegium illud Stuttgardianum Beutelspaci constiterat uno Præposito,

posito, sex Canonicis & totidem Vicariis, quibus Eberhardus illustris adjecit 6. Canonicos & sex Vicarios cum duobus Præpositi Diaconis], qui sacramenta administrarent, præter alios Diaconos, vel Capellanos, & matutinos missifices, qui & ipsi salaria in Collegio habebant, & (ut in Manuscripto legitur) non nunquam viginti erant numero. conf. Crus. Part. cit. p. 210. 213. Quod si addamus Prædicatorum Ordinis Monachos, minimum sexaginta Viri Ecclesiastici Stuttgartiæ sub Papatu fuerunt eo tempore, quo vix ac ne vix quidem dimidiam partem civium urbs capiebat atque in hunc diem. Ex adverso Evangelii Orientis ætate, quini Verbum & Sacramenta administrabant supra memorati, quibus Anno 1548. accessit, Matthæus Aulberus, Antistes Ecclesiæ Collegiatæ factus, & post mortem Præpositi è Pontificiis ultimi, Johannes Brentius Anno 1551. Præposituræ admotus. Itaque in universum septem Ministri Dei, pro sexaginta otio & luxui deditis Papæ servis, Ecclesiam Christi Stuttgartiæ plantârunt & propagârunt usque ad Anno 1618. quo crescente civium numero Diaconus in Xenodochio primùm constitutus fuit, & Anno 1656. alius ad D. Leonhardum; Adjectus tandem est circa Annum 1690. Præco Gallicus, qui ab initio in templo Xenodochiali concionari solebat, hodiè verò peculiari gaudet capellâ.

De cætero Pastores sub initia reformationis in præcipuis oppidiscirca Annum 1544. reliquorum in rure docentium Inspectores, (qui recepto inter nos vocabulo Speciales vocantur,) creati sunt. Eorum magna olim erat existimatio; Etenim, si quid gra-

graviu
scripto
factum
diffidi
stituem
Duce
genio
fession
pias ac
dentes
sit. C
& sing
conspe
rati Su
simul
miâ T
p. m. 9
manda
Nobili
lum ce
confe
nonnu
pluries
clesiis i
C
nos hic
verba A
habet;
oppida
visitent
sibi tra
capita

gravius circa religionem in deliberationem veniret scripto mentem suam declarare jubebantur, quod factum Anno 1541. in materiâ de componendis diffidiis religionis, & Anno 1544. in materiâ de instituendo Concilio. Viguit mos ille adhuc dum sub Duce Christophoro, qui cum à Bartholomæo Hagenio Cinglianum dogma de S. Cœna amplexo, confessionem scriptam exegisset, Anno 1559. ejus copias ad omnes Generales & Speciales Superattendentes eorum censuram scriptam requirens transmissit. Quas simul omnes cum accepisset, & omnium & singulorum pium consensum in veritatis doctrinâ conspexisset Synodum indicit, adquam commemorati Superintendentes Stuttgardiam vocantur. Et simul omnes etiam Professores Theologi ex Academiâ Tubingensi accersiti sunt. vid. Fam. Andrean. p. m. 95. Sed & bis in anno Ecclesias suæ curæ demandas atque illarum Pastores visitârunt; Id quod Nobilium nonnullorum interventu jam per seculum cessavit, relictâ semel Ecclesias obeundi annuâ consuetudine, haud equidem absque ratione, cum nonnulli amplius admodum diœcesibus præsent, quas pluries obire uti molestissimum, ita oppidanis Ecclesiis ipsorum vix foret proficuum.

Generalium porrò Superintendentium quater nos hic Ducatus sapientissimè & laudatissimè (sunt verba A. Osiandri,) in Ecclesiâ & Politiâ constitutus habet; Quorum hæc est provincia, ut non quidem oppidatim aut vicatim circumeant & Ecclesias certas visitent. Sed visitationum relationes à Specialibus sibi traditas legant & examinent, necessaria ex illis capita extrahant, Synodo in Consistorialium & Gene-

Generalium semestrali (nam bis olim coibat) conventu proponant & cum aliis quid factu opus sit, decernant. Sectarios item ac dissolutioris vitæ homines in quibus inferiores deficiunt, in viam & ad frugem perducere laborent. vid. A. Osiandri Orat. de Vita & obitu Joh. Mag. p. m. 17. conf. Dn. Heermanni Orat. Bindero hab. p. m. 21. De hac autem dignitate notandum, quod olim nulli certo loco fuerit affixa. Sic Generales Nürtingæ fuerunt Theodoricus Snepsius & Binderus, Senior. Johannes Magirus Vaihingæ; Idem Snepsius Tubingæ & ante illum Johannes Ilenmannus; Derendingæ Hainlinus. &c. Postea tamen Abbatis fuit connexa, sed ita, ut pro ratione temporis, & quidem præcipue post occupationem Claustrorum à Monachis An. 1634. factam in Pastores præcipuorum oppidorum fuerit revoluta, quemadmodum ex P. II. Memor. patet. Hodienum eò res devenit, ut qui summis jamdum in Ducatu officiis præsunt, Generales quoque Inspectores simul agere ament, quo ipso etiam evadunt certorum Monasteriorum Abbates, nimirum, Adelbergensis, Bebenhusani Denckendorffensis & Maulbronnensis. Eorum major olim erat dignitas, quàm Generalium. Literis quippe suis more in Papatu consueto etiamnum præfigere solebant hæc verba: Von Gottes Verhängnuß; Von Gottes Gnaden; Cum tamen ex adverso Generalium in quibusdam major videretur autoritas, prudenti consilio utrumque officium fuit combinatum. Adeoque primas constanter ferè tenet Abbas Bebenhusanus; Dicesceus Tubinganz Inspector. Secundas plerumque

que.
Vifin
fent
ption
ille S

pra;
Proc
ciales
tum
berat
(in d
nent
olim
regn
nus l
utpo
etior
schu
stop
Eph
in A
duoi
les il
neral

cale
Ann
Prap
Con
fici;
drii

que Abbas Maulbronnensis Ecclesiæ Stuttgardianæ Visitator. Tertium & quartum locum Denckendorfensis & Adelbergensis tuentur, pro ratione receptionis aut aliarum circumstantiarum jam hic, jam ille Superior.

Abbatum quatuordecim superesse diximus supra; Illi omnes sunt Principis Consilarii Jurati & Procerum Ducatus Adseffores, quos Status Provinciales appellitant. Hi veteri instituto non sacra tantum tractant, sed & ad consilia (Politica) & deliberationes publicas adhibentur, & in conventibus (in den Land-Tagen) honoratiorem locum obtinent. Ad eum planè modum, ut & Prophetæ olim in Dei populo à piis regibus in arduis suorum regnorum negociis consulti fuere. vid. D. Heermannus l. c. p. 27. Ex iis quaterni reliquos antecellunt, utpote allekti in Senatum Provinciæ Delectus Arctioris & Majoris (Engern und größern Aufschuß) quem utrumque Anno 1554. Dux Christophorus introduxit, vid. Crus. Annal. p. 692. & Ephemerides Wirtemberg. p. m. 77. Bini quidem in Arctiori, qui maximæ est authoritatis. Ceteri duo in Majori. Neque interest: Utrum Generales illi sint, nec ne? Communiter tamen unus Generalium est in primo, & alter in secundo.

Summa tandem rei Ecclesiasticæ est penes Ducale Consistorium à Duce Christophoro formatum, Anno 1551. constans regulariter septem personis, Prapósito; Directore; Antistite Cathedrali, binis Concionatoribus Aulicis; Advocato Filci Ecclesiastici; & Secretario. Directores sacri hujus Syne-

(E)

rum